

nova kopija filma rekonstruirana na temelju nekoliko (u različitim dijelovima svijeta) sačuvanih originalnih viražiranih kopija.

Uz njemački film i retrospektivu prvih filmskih animacija Emila Cohla, središnji događaj Dana nijemoga filma bila je evropska premijera rekonstruirane verzije filma Davida W. Griffitha *Netrpeljivost*, koji je sada, drugi puta poslije praizvedbe koja je održana 1916. godine, prikazan u originalnoj integralnoj verziji, koja traje preko tri sata.

Rekonstrukcija filma izvršena je u suradnji Museum of Modern Art i Library of Congress, a voditelj projekta je bila Gillian B. Anderson, filmski i muzikološki stručnjak Library of Congress, koja naglašava da se kod ovoga filma više radi o rekonstrukciji originalnog filmskog djela u njegovoj ukupnosti i cjelovitosti svih njegovih komponenti (slika, boja, zvuk), nego li o klasičnoj restauraciji.

Originalni film je rekonstruiran dopunjavanjem dijelova sačuvanog filma fotogramima presnimljenih kadrova (koji su prije praizvedbe, radi zaštite autoskih prava, pohranjeni u Kongresnoj biblioteci). Na taj način su rekonstruirani nedostajući kadrovi i postignuta približna dužina originalne verzije filma, što je onda omogućilo da se na osnovi sačuvanih zapisa i dijelova partiture može u cijelosti rekonstruirati originalna glazba koju je Joseph Carl Breil komponirao za film.

Rekonstrukcija glazbe ujedno je i bio najvažniji zadatak u sklopu šireg zanimanja filmskih istraživača za pitanja originalnosti zvuka u nijemom filmu, koji iako je bio »nijem«, nije bio bez zvuka. Joseph Carl Breil (1870 — 1926. godine, pomponirao je glazbu i za Rođenje nacije) skladao je, kompilirao i aranžirao programatsku glazbu bogate harmonije, koju izvodi zbor i orkestar. Ova glazba, koja različitim varijacijama osnovnih tema prati svaku od četiri priča filma, u stvari je kompilacija gotovo cjelokupnog nasljeđa evropske romantične glazbe od Verdija do Čajkovskog.

Za ovu izvedbu (po tradiciji) je angažiran Komorni ljubljanski orkestar, pojačan solistima koji su instrumentalno i glasovno izvanredno efektno pratili projekciju koja se svojim slikovnim, kolorističkim i glazbenim elementima stapa u jedinstven impresivan zvučni i vizualni doživljaj.

Vjekoslav Majcen

BOŽO OTOREPEC, »SREDNJEVEŠNI PEČATI IN GRBI MEST IN TRGOV NA SLOVENSKOM«, LJUBLJANA 1988.

O pečatoslovlju i grboslovlju na jugoslavenskom tlu ima općenito malo znanstvenih radova. Zato je značajan kulturni i povijesni događaj, koji s iznimkom Slovenije može biti prešućen, izdavanje kapitalne knjige Bože Oturepca, »Srednjevešni pečati in grbi mest in trgov na Slovenskom«, u izdanju Slovenske matice i Znanstvenoraskovalnog centra Slovenske akademije znanosti i umjetnosti, Ljubljana 1988 (str. 334). Ta je knjiga nešto dopunjena autore dizertacija obranjena na ljubljanskom Filozofskom fakultetu.

Knjiga ima s predgovorom sedam poglavlja. U prvom poglavlju (pregovoru) autor ističe da je rad na knjizi počeo još 1956. godine kada je o sfragistici i heraldici u Sloveniji napisao odrednice za prvo izdanje Enciklopedije Jugoslavije. U drugom poglavlju pod naslovom »Razvoj in stanje raziskav« tretira glavne probleme o srednjovjekovnim gradskim i mjesnim pečatima u Evropi te dosadašnja istraživanja o gradskim pečatima i grbovima, kako u okviru Austrije, tako i pregled literature o pečatima i grbovima po slovenskim pokrajinama: Štajerska, Kranjska i Slovenija, Koruška, Primorska i Istra.

Najveći dio knjige zaprema III poglavlje: »Posebni del — analitični inventar» podijeljeno u četiri odjeljka, i to A. Kranjska: Crnomelj, Kamnik, Kočevje, Kostanjevica, Kranj, Krško, Ljubljana, Lož, Metlika, Mokronog, Novo mesto, Radovljica, Škofja Loka, Višnja gora, B. Slovenska Štajerska: Brežice, Celje, Ljutomer, Maribor, Ormož, Pilštajn, Ptuj, Radgona, Sevnica, Slovenj Gradec, Slovenska Bistrica, Vojnik, Žalec. C. Koruška: Beljak, Breže, Celovec, Pliberk, Št. Vid, Velikovec, Železna Kalpa. D. Primorska i Istra: Cedad, Gorica, Koper, Piran, Trst. U poglavlju »Gradivo« govori se o natpisima na pečatima i iznosi se kronologija proučenih pečata po mjestima i trgovištima, a u slijedećem poglavlju »Sistematični del — analiza gradiva« o građi za povijest tretiranih pečata, njihovoj starosti, upotrebi na listinama, vrstama pečata, tipičnim pečatnjacima, obliku i veličini pečata, daje pregled veličine pečata, opisuje materijal za pečačenje, govori o tekstovima i likovima odnosno figurama na pečatima i prezentira starost sačuvanih slovenskih pečata za 13. 14. i 15. stoljeće te pregled najstarijih gradskih pečata u Austriji po poznatom ustrijskom sfragističaru Pferschy. U šestom poglavlju autor iznosi ukratko rezultate istraživanja: 1. Sfragistika, 2. Heraldika, 3. Diplomatika, 4. Povijest gradskih uprava, 5. Povijest umjetničke izrade pečata sve to kao naznaku i eventualnu skicu za buduću razradu. Otorepec u završnom sedmom poglavlju daje pregled glavne korištene literature, kratice, bilješke (čak 1606), kazalo po mjestima, dosta opširan rezime na njemačkom jeziku i u nekoliko redova redaka završnu napomenu.

Ilustrativni materijal je pomno izabran, a objavljene slike pečata osim iz domaćih arhivskih fondova i dosad objavljene literature još su iz Štajerskog državnog arhiva u Grazu, Koruškog državnog arhiva u Celovcu te Dvorskog i državnog arhiva, u Beču.

Prema autorovim istraživanjima vrijedno je usporediti, što je za domaću sfragistitu od posebnog povijesnog interesa, da je najstariji pečat u Sloveniji (Piran, 1228. g.) stariji od pečata najstarijih gradskih pečata u Austriji (Krems, 1250. g. — Beč, 1255. g.). Po istraživanjima Bože Otorepeca dvanaest slovenskih mjesta i trgovišta imalo je svoje pečate u 13. stoljeću: Piran (1228), Beljak (a. 1240. b. 1282), Breže (1265), Velikovec (1267), Maribor (1271), Ptuj (1273), Ljubljana (1280), Št. Vid (1279), Kostanjevica (1286), Celovec (1287), Slovenska Bistrica (1297) i Radgona (1299).

O najstarijem slovenskom pečatu iz Pirana i nekim srednjovjekovnim piranskim pečatima navodi: »Kar se tiče napisa na manjem srednjeveškem pečatu Pirana, moremo po omembah iz 1228. in 1251/69. sklepiti, da je bil morda (tekst na pečatu — opsaka MG) SIGILLUM COMUNIS PIRANI, ali pa SIGILLUS COMUNITATIS PIRANI po primeru iz 1270. Slednja varianta je bolj verjena, kajti ohranjeni pečat Pirana iz druge polovice 16. stoletja ina napis: † SIGILLVM COMVNITATIS PIRANI. Okrogli pečat premera ok. 32 mm ima poleg napisa v lepih majuskulnih kapitalnih črtah kot pečatno podobo sv. Jurja na konju, ki z dolgim kopjem ubija na tleh ležečega zmaja. Najstarejši znani primer je na testamentu od 23. VII. 1599. najlepši pa na treh testamentih iz 1607. v Mestnem arhivu v Piranu.«

Premda malo, ali potrebno je istaknuti, da se u slovenskoj sfragičkoj literaturi o povijesti umjetnosti pečatoslovlja govori prvi puta, a što svjedoči o nužnosti šireg i dubljeg znanstvenog istraživanja ove teme, ne samo u Sloveniji nego i u drugim našim republikama. Stoga je važno i navesti ovih nekoliko rečenica:

Kar se tiče pomena mestnih pečatov s stališča zgodovine umetnosti je manje med prvimi opozoril že Melly, temeljiteje pa se z nimi ukvarjal Kletler v svojem delu o umetnosti v avstrijskem pečatu. Njegovo težišče je bilo razumljivo na umetniško bolj dovršenih pečatih cerkvenih in višjih svetnih krogov. Od naših mestnih pečatov je obširneje obravnaval ptujski pečat

iz 13. stoeletja, od ostalih pa pečate Celovca, Velikovca, Ljubljane, Maribora in Kamnika. S primerjavo stilnih elementov je datiral ptujski pečat v prvo polovico ali sredu 13. stoeletja.

Seveda bi bilo potrebno tudi ostale mestne pečate podrobneje obravnava-ti z umetnostnozgodovinskog stališča, saj je nedvoumno, da so bili izdelki umetnostne obrti, katerih umetnostna vrednost je podvsem v vsebini pečatne podobe, njeni ikonografski izoblikovanosti in umetnostni obliki.«

Obrada grbova mjesta i trgovišta slabija je strana ove knjige. U heraldici, osobito sa znanstvenog stanovišta, sfragistika, iako često isključivo heraldičko vrelo, nije pouzdan temelj ni za sam sadržaj grba, a još manje za druge grbovne elemente obično zbog nepreciznosti pečatoresca, eventualnog neadekvatnog predloška i još niza drugih razloga. Zato grboslovci izbjegavaju u načelu na temelju pečata donositi konačne zaključke. Vjerojatno je autor ovo heraldičko načelo izgubio iz vida kada je konstatirao: »Na pečatu Kopra iz 13. stoeletja je pečatorezac izpolnil prazen prostor ob osrednjem stolpu z zastavama, ki sta iz stopa izobešeni na vsako stran. Pečat Kamnika ima v praznem prostoru ob stolpu na levi strani zvezdo, na desni pa polmesec, ki veljata za značilna dodatka na ogrskih pa tudi hrvaških pečati tako Zagreba iz 14. in Varaždina iz 15. stoeletja. Podobno je na pečatu Ormoža iz 14. stoeletja.«

O grbovima Kopra (Capodistria — Kozjeg otoka) u nas se nije mnogo pisalo. U heraldici susjedne Italije mnogo više. No, bez sumnje prvi je grb Kopra i uopće Istre u štitu kao heraldički elemenat imao kozu. O kozama kao bogatstvu Istre pisao je još Plinije Stariji navodeći da po dugim vlaknima ove koze, čije je runo pogodno za duge ogrtače, uspješno na tržištu konkurrira portugalskim i irskim kozama. Zapravo simbol koze u koparskom i istarskom grbu naš je najstariji grbovni znak, čije podrijetlo treba tražiti u predheraldičko doba. Pokraj toga Kopar je u svojoj povijesti imao više grbova. Tako je početkom ovog stoljeća talijanski amater-heraldičar Carlo Baxa ostavio u svom »Tršćansko-istarskom blasonariju« (do sada neobjavljenom) zaista neuobičajen grb Kopra: u ovalnom štitu žensku glavu oko koje je obavijeno bogato ukrašeno pokrivalo. Naime, nužno je podvući da je vrlo upitna konstatacija da su u koparskom grbu iz 13. stoljeća zastave samo zato da bi pečatorezac ispunio prazan prostor na grbu. Još je problematičnije tumačenje heraldičkih elemenata polumjeseca i zvijezde u grbu Kamnika iz oko 1309. g. Malo se zna da je najstariji hrvatski grb u štitu imao polumjesec i šestokraku zvijezdu. Ovi elementi hrvatskog grba kovani su na prvim hrvatskim novcima, tzv. hrvatskim frizikaticima, za vrijeme vladavine hercega Andrije (1196—1204), kasnije ugarsko-hrvatskog kralja Andrije II. Stare hrvatske i slavenske legende imaju dosta prihvatljivo tumačenje tih simbola. Ukratko, slavenska plemena donijela su ih iz pradomovine. Otuda su se polumjesec i zvijezda pojavljivali u grbovima gradova, pa i Kamnika, Ormoža, Zagreba, Varaždina. Zato je vjerojatno da nemaju ni ugarsko ni hrvatsko podrijetlo već prije svega slavensko.

Božo Otorepec svojom knjigom učinio je na znanstvenom sagledavanju sfragistike i heraldike u Sloveniji i Jugoslaviji, iako za buduće drugo izdanje svoje knjige mora popuniti još neke praznine (srednjovjekovni pečat Metlike za koji tvrdi da ga nije našao nalazi se u u numizmatičkoj zbirci Narodnog muzeja u Ljubljani) i upotpuniti heraldička tumačenja na nivou sadašnjeg razvoja saznanja o heraldici, velik posao. Ispunio je »bjelinu« u prošlosti slovenskog naroda, a time zadužio ne samo slovensku već i jugoslavensku historiografiju.

Marijan Grakalić